

Ympäristövaliokunta

Valtioneuvoston selonteko: Suomen kehityspolitiikka

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko: Suomen kehityspolitiikka (VNS 1/2016 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- apulaisosastopäällikkö Riikka Laatu, ulkoasiainministeriö
- kansainvälisten asiain neuvos Tita Korvenoja, ympäristöministeriö
- toimitusjohtaja Jaakko Kangasniemi, Teollisen yhteistyön rahasto Oy (FINNFUND)
- vaikuttamistyön koordinaattori Jussi Kanner, Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys ry
- kehityspoliittinen asiantuntija Jonas Biström, Kepa ry
- vs. toiminnanjohtaja Anu Juvonen, Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö Demo ry
- suojelupäällikkö Jouni Nissinen, Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- ohjelmapäällikkö Anne Tarvainen, WWF Suomi

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Kirkon Ulkomaanapu

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ympäristövaliokunta pitää hyvänä, että Suomen kehityspolitiikkaa tarkastellaan tavoitteena pait-si sopeuttaa se käytettävissä oleviin resursseihin myös ottaa huomioon YK:n kestävän kehityksen ohjelman Agenda 2030:n tavoitteet, Pariisin ilmastopöytäkirja ja pakolaistilanteen kehittymisen.

Valiokunta korostaa, että globaalit ympäristöongelmat, kuten ilmastomuutos, luonnon monimuotoisuuden väheneminen ja haitallisten kemikaalien leviäminen vaikuttavat elinmahdollisuuksiin koko maapallolla. Väestönkasvu, kaupungistuminen ja elintason nousu lisäävät paineita luonnonvarojen hyödyntämiseen.

Valiokunnan lausunto YmVL 3/2016 vp

Ekologinen kestävyys on perusta myös sosiaaliselle ja taloudelliselle kehitykselle, ja siksi erityisesti ilmastomuutoksen seurausten alkaessa näkyä yhä selvemmin tulee ilmastokysymykset ottaa huomioon läpileikkaavasti ja nykyistä vahvemmin kaikissa operatiivisissa painopistealueissa. Pariisin ilmastokokouksessa joulukuussa 2015 hyväksytyn, vuonna 2020 voimaan tulevan ilmastositoumuksen tehokas toimeenpano on välttämätöntä suotuisan globaali-kehityksen kannalta.

Pariisin ilmastositoumuksen 2 artiklan mukaan tavoitteena on vahvistaa maailmanlaajuisia ilmastotoimia siten, että keskilämpötilan nousu pidetään selvästi alle 2 °C pyrkien samalla kohti 1,5 °C:n tavoitetta. Toinen tärkeä tavoite on sopeutumiskyvyn ja ilmastokestävyyden vahvistaminen sekä rahoitusvirtojen muuttaminen kohti vähähiilistä kehitystä. Keskeisiä ohjaavia arvoja ovat kestävä kehitys ja köyhyyden vähentäminen. Valiokunta korostaa, että ilmastositoumus on näin keskeisesti osa kehityspolitiikkaa.

Pariisin ilmastositoumuksen 4 artiklan pitkän tähtäimen tavoite¹ edellyttää käytännössä, yhdistettynä 1,5 °C:n tavoitteeseen, fossiilisten polttoaineiden käytön lopettamista vuoteen 2050 mennessä ja nollapäästöjä seuraavina vuosikymmeninä sen jälkeen.

Selonteossa todetaan, että kaikessa toiminnassa tähdätään ilmastomuutoksen hillintään samoin kuin siihen sopeutumisen ja varautumisen tukemiseen. Valiokunta pitää tätä hyvänä, mutta huomauttaa, että työtä ohjaavissa painopistealueissa ja muissa yksityiskohdissa ilmastomuutos ei nouse erityisesti esiin. Valiokunta katsoo, että ilmastokysymysten huomioon ottamista tulee vahvistaa kaikissa operatiivisissa painopistealueissa.

Kuten selonteossa todetaan, kehitysyhteistyöllä tulisi pyrkiä siihen, että maat tulevat toimeen omilla tuloillaan. Tämä edellyttää, että yhteiskunnallinen kehitys tapahtuu kestävästi luonnon kantokyvyn rajoissa. Erityisesti kaikkein köyhimmat maat ovat hyvin riippuvaisia luonnonvaroistaan. Valiokunta korostaa, että jo tällä hetkellä luonnonvarojen tuhoutumista pidetään yhtenä keskeisenä konfliktien ja pakolaisuuden syynä. Ilmastomuutoksen pahentama monivuotinen kuivuus ja toimeentulomahdollisuuksien häviäminen johtavat nopeasti kestävämmään tilanteeseen. Toimeentulomahdollisuuksien heikkeneminen voi johtaa laajoihin muuttoliikkeisiin sekä lisätä konfliktiherkkyttä, joka heijastuu länsimaihin suuntautuvina kasvavina pakolaisvirtoina.

YK:n jäsenvaltioiden yhteisesti hyväksymä vuoteen 2030 ulottuva kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 tavoittelee kokonaisvaltaista otetta kehitys- ja ympäristökysymyksiin ja muodostaa siten vahvan perustan kehityspolitiikan ohjaamiseksi aidosti kestävä kehityksen aikaansaamiseksi. Valiokunta pitää hyvänä sitä, että Suomi sovittaa oman kansallisen politiikkansa toimintaohjelman mukaiseksi pyrkien tehostamaan kehityspolitiikan ja kestävä kehityksen politiikan parempaa koherenssia ja koordinaatiota.

Valiokunta korostaa myös selonteon ruokaturvaa, veden ja energian saatavuutta sekä luonnonvarojen kestävä käyttöä koskevien painopistealueiden tavoitteita keskeisinä Agenda 2030 -toimintaohjelman saavuttamiseksi. Ruoan tuotantoa ja puhtaan veden saatavuutta voidaan edistää parhaiten uusiutuvien luonnonvarojen kestävällä hallinnalla ja turvaamalla ekosysteemien toiminta.

¹ "to achieve a balance between anthropogenic emissions by sources and removals by sinks of greenhouse gases in the second half of this century"

Valiokunnan lausunto YmVL 3/2016 vp

Nykyisten arvioiden mukaan noin 60 % ekosysteemipalveluista on heikentynyt ja yli 30 % meren kalakannoista on ylikalastettuja tai romahtaneita. Puhtaan veden ja energian saatavuutta ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä koskeva tavoite edellyttää myös haitallisten kemikaalien ja jätteen kestäväää hallintaa Agenda 2030 -toimintaohjelman mukaisesti.

Valiokunta muistuttaa, että vuonna 2000 hyväksytyt aikaisemmat vuosittuhatavoitteet edistivät selkeine tavoitteineen kehitystä hyvin; esimerkiksi äärimäinen köyhyys on vähentynyt ja sukupuolten välinen tasa-arvo parantunut, vaikka tehtävää onkin vielä paljon.

Tavoitteena on laatia vuoden 2016 aikana kansallinen Agenda 2030:n toimeenpanosuunnitelma, jossa linjataan muun muassa, miten eri politiikkasektoreilla ja kansainvälisessä yhteistyössä toteutetaan Agenda 2030 -toimintaohjelman periaatteita ja tavoitteita sekä miten edistymistä seurataan ja arvioidaan kansallisesti ja kansainvälisesti. Globaalin toimintaohjelman mukaisesti myös kansalaisyhteiskunnalla, yrityksillä ja muilla sidosryhmillä on tavoitteiden toteuttamisessa tärkeä rooli.

Kestävän kehityksen tavoitteisiin kuuluu sukupuolten välisen tasa-arvon tavoite sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien vahvistaminen. Tämä on myös yksi selonteossa esitetyistä Suomen painopistealueista. Valiokunta pitää näitä tavoitteita hyvin tärkeinä korostaen tarvetta edistää lisääntymis- ja seksuaaliterveyttä ja -oikeuksia osana kehityspolitiikan toteuttamista. Nämä ovat olleet jo pitkään Suomen painopisteitä, mutta on yhä tärkeää jatkaa työtä, sillä epätasa-arvo on edelleen eräs suurimmista ongelmista. On myös käytännössä havaittu, että naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien kohentaminen on avain yhteiskunnalliseen kehitykseen yleisemminkin. Hallitsematon väestönkasvu uhkaa myös tehdä tyhjäksi edistymisen muiden tavoitteiden toteuttamisessa. Tärkeää on myös huomata, että talouskasvuun perustuva hyvinvoinnin lisääntyminen yleisesti on omiaan hillitsemään väestönkasvua.

Selonteossa esitetty yksi painopistealue on yhteiskuntien demokraattisuuden ja toimintakyvyn vahvistaminen. Tavoitteen mukaan Suomi vaikuttaa demokratian, ihmisoikeuksien, hyvän hallinnon, median ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten vahvistumiseen ja korruption torjuntaan kehitysohjelmin ja politiikkavaikuttamisella.

Valiokunta pitää tätä kokonaisuutta hyvin tärkeänä korostaen näiden rakenteiden merkitystä kestävä kehityksen kannalta. Demokraattisen poliittisen päätöksenteon edellytysten, hallinnon ja oikeuslaitoksen, julkisia palveluja rahoittavan verotuksen ja kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen muodostavat perustan kaikelle kehitykselle.

Kansainvälisen veronvälttelyn ja laittomien rahavirtojen kitkeminen ja yritys vastuun lisääntyminen ovat myös tavoitteita, joita tulee tukea johdonmukaisesti kaikilla kansainvälisillä foorumeilla ja EU:ssa. Kansalaisyhteiskunnan ja sananvapauden tukeminen sopivat myös hyvin Suomen profiiliin.

Valiokunta on huolissaan merkittävien määrärahaileikkausten vaikutuksesta mahdollisuuksiin tehdä kestävä ja pitkäjänteistä kehitysaputyötä, kun sekä määrärahat että henkilöresurssit ovat aikaisempaa niukemmat. On syytä korostaa, että nimenomaan pitkäjänteisellä kehitysaputyöllä on saatu aikaan hyviä tuloksia. Luottamuksen rakentuminen ja yleisemmän yhteiskunnallisen ke-

Valiokunnan lausunto YmVL 3/2016 vp

hityksen edistäminen edellyttää johdonmukaista ja pitkäjänteistä työskentelyä, jossa kansalaisjärjestöillä on ollut huomattava merkitys myös kansalaisyhteiskunnan vahvistamisessa. Määrärahaileikkaukset ovat nyt merkinneet erityisesti kansalaisjärjestöjen työn merkittävää vaikeutumista. Valiokunta korostaa, että kansalaisyhteiskunnan rooli demokratian rakentumisessa tulisi ottaa huomioon ja turvata kehityspolitiikassa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että suomalainen kansalaisyhteiskunta osallistuu kehitysmaiden kansalaisyhteiskunnan kehittämiseen. Selonteon mukaan resursseja suunnataan kokeneiden järjestöjen monivuotiseen ohjelmatukeen. Valiokunta korostaa myös tarvetta vahvistaa toimijoiden keskinäistä yhteistyötä.

Resurssien vähentyminen heikentää myös vaikuttamismahdollisuuksia kansainvälisessä ympäristöyhteistyössä. Kansainvälisen ympäristöyhteistyön tarve on lisääntynyt, kun ympäristön tila on heikentynyt ja tietoisuus ympäristöasioiden yhteydestä kehityskysymyksiin on kasvanut. Kansainvälisen ympäristöyhteistyön tarve korostuu myös uusien ympäristöhaasteiden noustessa esille.

Valiokunta korostaa tässä yhteydessä YK:n ympäristöohjelman UNEPin merkitystä tiedon levittämisessä ja esimerkiksi uusiutuvaan energiaan siirtymisen potentiaalin vahvistamisessa. UNEP ohjaa Agenda 2030 -toimintaohjelman ympäristöulottuvuuden toimeenpanoa. UNEPin työtä on vuodesta 2013 alkaen johtanut korkean tason ympäristökokous, jonka jäseniä ovat kaikki YK:n jäsenmaat (United Nations Environment Assembly, UNEA).

UNEP edistää kansainvälisen ympäristölainsäädännön kehittämistä ja antaa kehitysmailla ympäristöhallinnon ja -lainsäädännön vahvistamiseen liittyvää asiantuntija-apua. Se myös parantaa ympäristötietoisuutta yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa ja edistää niiden välistä yhteistyötä. UNEP seuraa ja kerää tietoa maailman ympäristön tilasta ja tuo uudet esille nousevat ympäristöuhat hallitusten ja kansainvälisen yhteisön tietoon. UNEP myös koordinoi kansainvälisiä ympäristösopimuksia sekä edistää tieteen ja päätöksenteon välistä vuorovaikutusta.

Jotta UNEP pystyy toteuttamaan sille asetetut odotukset, olisi varmistettava sen rahoituspohja tulevaisuudessa. Valiokunta katsoo, että myös Suomen osalta UNEPin yleisrahoitusta olisi jatkossa tarpeen kasvattaa.

Ilmastorahoitus on osa Suomen kehitysrahoitusta. Valiokunta katsoo, että sille, mikä lasketaan ilmastorahoitukseksi, tulisi olla selkeät kriteerit. Ilmastorahoituksen pitäisi olla kokonaan uutta, eli se ei saisi vähentää muun kehitysrahoituksen osuutta.²

Päästöoikeuksista saatavat huutokauppatulot merkittiin aikaisemmin ilmasto- ja kehitysrahoitukseksi. Valiokunta katsoo, että käyttöön otettavan päästökauppakompensaation jälkeen yli jäävä osa päästökaupan huutokauppatuloista tulisi jatkossakin ohjata ilmastorahoitukseen. Tärkeää on

2 Kööpenhaminassa pidetyssä YK:n ilmastokokouksessa sovittiin, että ilmastorahoituksen tulisi olla uutta ja "lisäistä" (new and "additional"). Tämä tarkoittaa, että olemassa olevia rahavirtoja ei tulisi vain nimetä uudelleen, vaan rahoituksen tulisi olla aidosti uutta.

Valiokunnan lausunto YmVL 3/2016 vp

myös selvittää, mikä osuus ilmasto-rahastuksesta on uutta suhteessa kehitysyhteistyömäärärahoihin.

Rahoitettavien hankkeiden ilmastopolitiikan mukaisuuden tulee olla lähtökohtana kaikessa toiminnassa. Hankkeilla tulee saada aikaan konkreettisia päästövähennyksiä, ja niiden tulee olla kestäviä siten, että panostus ei valu hukkaan ilmastonmuutoksen aiheuttamien haitallisten seurausten takia. Valiokunta korostaa, että energia- ja maankäyttöhankkeiden kehitys- ja ympäristövaikutusten lisäksi on arvioitava myös ilmastovaikutukset. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että Suomi tukee ainoastaan vähäpäästöisiä hankkeita eli käytännössä fossiilienergiaa ei enää tule rahoittaa. Samaa kantaa tulee johdonmukaisesti tukea EU:ssa ja kansainvälisten rahoituslaitosten linjauksissa.

Valiokunta korostaa myös, että ilmastonmuutoksen sopeutumistoimien rahoitus on tärkeää, sillä niihin on vaikea saada yksityistä rahoitusta.

Finnfund on Suomen valtion omistama kehitysrahoittaja, joka rahoittaa erityisesti uusiutuvan energian ja kestävä metsätalouden hankkeita. Valiokunta toteaa, että työpaikkojen ja talouskasvun luominen on myös kestävä keino poistaa köyhyyttä.

Finnfundin uusiutuvan energian hankkeet työllistävät myös paikallisia ihmisiä, vaikka pääasiallinen työllistävä vaikutus on epäsuora. Vuonna 2014 Finnfundin portfolioyhtiöissä oli suoria työpaikkoja 24 886, joista naisten työpaikkoja 8 607. Yli puolet suorista työpaikoista Finnfundin investoinneissa on Afrikassa. Hankkeilla on myös välillisesti tärkeä merkitys kestävä infrastruktuurin rakentajana ja siten edellytysten luomisessa kestävälle kasvulle. Erityistä merkitystä rahoituksella on myös naisten aseman välillisessä kohentamisessa sekä työllistämässä. Uusiutuvaan energiaan panostaminen kehitysmaissa vähentää myös päästöjä 3–4 kertaa tehokkaammin kuin vastaava investointi Eurooppaan.

Valiokunta pitää tärkeänä varmistaa, että myös Finnfundin tyyppisen rahoitustoiminnan kehitysvaikutuksia seurataan aktiivisesti sen varmistamiseksi, että toiminta on linjassa edellä mainittujen ilmastotavoitteiden ja muidenkin kehitystavoitteiden kanssa. Yritysten rooli kehitysyhteistyössä on tiedostettu ja laajasti ymmärretään, että myös yksityistä rahoitusta tarvitaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomalaisilla yrityksillä on monenlaista tarvittavaa osaamista erityisesti cleantechin alalla, kuten jätteiden käsittelyyn, uusiutuvaan energiaan ja energiatehokkuuteen liittyen. Toiminta hyödyttää sekä kehitysmaita että Suomea.

Valiokunta tukee selonteon lähestymistapaa resurssien keskittämisestä sellaiseen kehitysyhteistyöhön, jossa suomalaisella osaamisella on erityistä merkitystä. Suomen metsäosaaminen kestävä metsätalouden hankkeissa onkin ollut jo vuosikymmeniä yksi tällainen painopiste. Metsät ovat yksi kehitysmaiden tärkeimmistä ja helpoimmin jalostettavista luonnonvaroista. Pitkäjänteinen työ tälläkin alalla tuottaa tulosta myös Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteisiin vastauksissa.

Valiokunta korostaa lopuksi, että Suomen tulee toimia kehityspolitiikassa johdonmukaisesti ja että muidenkin politiikkatavoitteiden tulee tukea kestävä kehitystä. On tärkeää, että Suomi jatkaa aktiivista vaikuttamistyötä kehitystavoitteiden ottamiseksi huomioon ympäristöpolitiikassa.

Valiokunnan lausunto YmVL 3/2016 vp

päätöksenteossa EU:ssa ja YK-tasolla, mukaan lukien useat kansainväliset ympäristösopimus-neuvottelut. Kansainvälisen ympäristöpolitiikan kehittämistä on jatkettava ja voimavaroja on suunnattava kestävä kehityksen ja ympäristön tilan heikkenemisen keskeisiin haasteisiin. Valiokunta korostaa kehitysyhteistyössä puolueettoman arvioinnin merkitystä erityisesti painopisteiden ja yksityisten toimijoiden muuttuneen roolin osalta. Toiminnan vaikuttavuutta, tuloksellisuutta ja avoimuutta suhteessa selonteon tavoitteisiin sekä kestävä kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelmaan olisi tärkeää arvioida vielä tämän vaalikauden aikana.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Ympäristövaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 16.3.2016

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Satu Hassi vihr
varapuheenjohtaja Silvia Modig vas
jäsen Anders Adlercreutz r
jäsen Tiina Elovaara ps
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Pauli Kiuru kok
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Rami Lehto ps
jäsen Eeva-Maria Maijala kesk
jäsen Kai Mykkänen kok
jäsen Riitta Myller sd
jäsen Katja Taimela sd
jäsen Ari Torniainen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos